

सर्वोच्च अदालत, संयुक्त इजलास
माननीय न्यायाधीश श्री सपना प्रधान मल्ल
माननीय न्यायाधीश श्री हरि प्रसाद फुयाल
फैसला

०७०-CR-०२५६

मुद्दा: लागू औषध स्पास्मो।

जिल्ला रुपन्देही मधुवनी गा.वि.स. वडा नं. ६ घर भई हाल ऐ. मधुवनी गा.वि.स. वडा नं. ८ महिलावार बजारमा बस्ने रामेश्वर कोहारको छोरा कमलेश प्रसाद वर्मा (कोहार)-----१

पुनरावेदक
प्रतिवादी

विरुद्ध

प्र.ना.नि. कृष्ण प्रसाद गौतमको प्रतिवेदनले नेपाल सरकार-----१

प्रत्यर्थी
वादी

सुरू तहमा फैसला गर्ने: माननीय न्यायाधीश श्री पूर्ण प्रसाद वास्तोला
रुपन्देही जिल्ला अदालत

फैसला मिति: २०६८/१०/१२

पुनरावेदन तहमा फैसला गर्ने: माननीय न्यायाधीश श्री नारायण प्रसाद दाहाल
माननीय न्यायाधीश श्री दुर्गादत्त भट्ट
पुनरावेदन अदालत बुटवल

फैसला मिति: २०६९/०८/६

न्याय प्रशासन ऐन, २०४८ को दफा ९(१)(ग) बमोजिम यस अदालतमा पुनरावेदन पर्न आएको प्रस्तुत मुद्दाको संक्षिप्त तथ्य एवं ठहर यस प्रकार छ:-

१. जिल्ला रुपन्देही मधुवनी गा.वि.स. वडा नं ८ महिलावार बजारस्थित पूर्वमा पूर्ण वि.क.को फूसको छानो भएको घर, पश्चिम रामसमूग बरईको एकतले पक्की घर, उत्तर फूकाउने

धवलको खाली खेत र दक्षिण महिलावार महजिदया तर्फ जाने पक्की बाटो यति चार किल्ला भित्र न्यु अरोग्य मेडिकल हलको भित्र पूर्व पट्टि काठको तक्ता भएको न्याक सोही न्याकको चौथो खण्डमा RX SPASMO PROXYVON लेखिएको कागजको बट्टाभित्र SPASMO PROXYVON लेखिएको ८३ क्याप्सुल लागू औषध स्पास्मो बरामद भएको खान तलासी तथा बरामदी मुचुल्का।

२. जिल्ला रुपन्देही मधुवनी गा.वि.स. वडा नं. ६ घर भई हाल जिल्ला रुपन्देही मधुवनी गा.वि.स. वडा नं. ८ मा न्यु अरोग्य मेडिकल हल औषधी पसल गरी बस्ने कमलेशप्रसाद वर्मा(कोहार)ले लागू औषध स्पास्मो विक्री वितरण गर्छन् भन्ने सूराकको आधारमा उक्त मेडिकल हलमा गई खानतलासी गर्दा निजको औषधी पसलभित्र लागू औषध स्पास्मो फेला परेको हुंदा कानुन बमोजिम बरामद गरी कमलेश प्रसाद वर्मालाई आवश्यक कारवाहीको लागि पक्राउ गरी दाखिल गरेका छौं भन्ने प्र.स.नि. कृष्ण प्रसाद गौतम समेतको प्रतिवेदन।
३. मिति ०६९।९।२९ गतेका दिन जिल्ला रुपन्देही मधुवनी गा.वि.स. वडा नं. ८ महिलावार बजारको न्यु अरोग्य मेडिकल हल भित्रबाट बरामद भएको लागू औषध स्पास्मो ८३ क्याप्सुल मध्येबाट नमूना परीक्षणको लागि १०।१० का दरले छुट्याईएको नमूना मुचुल्का।
४. मैले सी.एम.ए. गरेको छु। मेरो नागरिकता अनुसार मेरो उमेर २६ वर्ष भयो। मैले जिल्ला रुपन्देही मधुवनी गा.वि.स. वडा नं. ८ महिलावार बजारमा न्यु अरोग्य मेडिकल हल औषधी पसलमा बिरामी जांच गर्ने औषधी विक्री गर्ने काम गर्छु। उक्त औषधी पसल गर्न लागेको एक वर्ष जति भयो। मैले औषधी पसल राखेदेखि नै भारतको कक्रहवामा रहेको दूर्गेस मेडिकल हलबाट स्पास्मो लिई विक्री वितरण गर्दै आएकोमा मिति ०६९।९।२९ गतेका दिन मेरो मेडिकल हलभित्र राखेको स्पास्मो ८३ क्याप्सुल मेरो मेडिकलबाट प्रहरीले बरामद गरी लिई गएका हुन्। बरामदी मुचुल्कामा भएको सहीछाप मैले नै गरेको हो। उल्लेख भएको क्याप्सुल रु.४.८० का दरले विक्री गर्दछु। औषधी विक्री गरेको पैसा र स्पास्मो विक्री गरेको पैसा एकै बाकसमा राख्ने हुंदा स्पास्मो विक्री गरेको यति पैसा भयो भनी खुलाउन सकिदैन भन्ने समेत व्यहोराको प्रतिवादी कमलेशप्रसाद वर्मा(कोहार)ले गरेको बयान।
५. मिति ०६९।९।२९ गते प्रतिवादी कमलेशप्रसाद वर्मा(कोहार)को न्यु अरोग्य मेडिकल हलबाट बरामद भएको लागू औषध स्पास्मोको नमूना परीक्षणको लागि पठाईएको पत्र र

बरामद मध्ये नमूना निकाली बांकी रहेको स्पास्मो इलाका प्रहरी कार्यालय लुम्बिनीको कम्पाउण्डभित्र अफिस पछ्याडि खनी मट्टितेल खन्याई नष्ट गरेको भन्ने नष्ट मुचुल्का।

६. कमलेशप्रसाद वर्मा(कोहार)ले विगत एक वर्षदेखि महिलावार बजारमा न्यु अरोग्य मेडिकल हल संचालन गरी आएका छन्। निजको औषधी पसलबाट ८३ क्याप्सुल स्पास्मो बरामद भएको सुनेको हुं । निजले उक्त लागू औषध स्पास्मो विक्री गर्न राखेको भन्ने सुनेको थिएँ। उक्त स्पास्मो कहाँबाट ल्याउँथे निजले नै जानुन्। प्रतिवादी कमलेशप्रसाद वर्मा(कोहार)ले आफ्नो मेडिकल हलमा विरामीहरु जान्छे औषधीहरु विक्री वितरण गर्ने गर्दथे। प्रतिवादीले नेपालमा प्रतिबन्धित लागू औषधी स्पास्मो विक्री गरेका हुंदा प्रहरीले पक्राउ गरेको हो भन्ने कूरा पक्राउ पर्दाका दिन थाहा पाएको हो भन्ने समेत व्यहोराको वस्तुस्थिति मुचुल्का ।
७. प्रतिवादीले लागू औषध स्पास्मो पसलमा राखी विक्री वितरण गर्ने गरेको कूरा कृष्ण प्रसाद गौतम समेतका प्रहरी कर्मचारीहरुको प्रतिवेदन र बरामदी मुचुल्का समेतबाट पूष्ट भई प्रतिवादीले लागू औषध (नियन्त्रण) ऐन, २०३३ को दफा ३ (क) (७) द्वारा परिभाषित लागू औषधको खरीद सन्चय, विक्री वितरण समेत गरी सोही ऐनको दफा ४ को देहाय (घ) (ङ) (च) र दफा १४ (१) को देहाय (झ) को कसूर गरेकाले सो कसुरमा निज प्रतिवादीलाई ऐ. ऐनको दफा १४ (१) को देहाय (झ) बमोजिम सजाय गरिपाउं भन्ने समेत व्यहोराको वादी नेपाल सरकारको तर्फबाट प्रस्तुत भएको अभियोगपत्र।
८. मैले सी.एम.ए गरेकाले महिलावारमा औषधी पसल गरी बसेको छु। मैले औषधीको व्यापार गर्छु। मेरो पसलबाट लागू औषध स्पास्मो बरामद भएको होइन। किन बरामदी मुचुल्काका मानिसहरुले मुचुल्कामा सही गरे थाहा भएन। मैले कहिँबाट कसैसँग भनी सो स्पास्मो खरीद गरी राखेको होइन। कहाँबाट ल्याएर सो मुचुल्का खडा भयो मलाई थाहा भएन, प्रहरीमा भएको बयानमा के के लेखे मैले लागूऔषध विक्री गर्छु भनेको होइन। मलाई बयान पढ्न दिएनन् र पढेर पनि सुनाएनन्। यहां सही गर भनी प्रहरीले धम्क्याएकाले सहि गरेको हुं। मैले अभियोग दावी बमोजिम लागू औषध खरीद, विक्री, संचय ओसारपसार केही पनि गर्ने गरेको छैन। म निर्दोष छु, मलाई अभियोग दावी बमोजिम सजाय हुनुपर्ने होइन भन्ने समेत व्यहोराको प्रतिवादी कमलेश प्रसाद वर्मा (कोहार)ले शुरु अदालतमा गरेको बयान ।

९. मिसिल संलग्न बरामदी मुचुल्का, वस्तुस्थिति मुचुल्का, प्रहरी प्रतिवेदन, प्रतिवादीको बयान लगायतका तत्काल प्राप्त कागज प्रमाणहरूबाट यी प्रतिवादी निर्दोष रहेछन् भनी मान्न सकिएन। अतः पछि थप प्रमाण बुझ्दै जाँदा ठहरे बमोजिम हुने गरी लागू औषध स्पास्मोको परिमाण समेतलाई विचार गरी यी प्रतिवादीबाट नथर रु. ८०,०००।—(असी हजार) वा सो बराबरको जेथा मुलुकी ऐन, अ.व. १९८ को देहाय ५ × १० र विशेष अदालत ऐन, २०५९ को दफा ७(छ) बमोजिम धरौटीमा लिई मुद्दा पूर्पक्ष गर्नु। सो दिन नसके नियमानुसारको सिधा खान पाउने गरी थुनामा राख्न कारागार कार्यालय, रुपन्देहीमा पठाईदिनु भन्ने रुपन्देही जिल्ला अदालतको मिति २०६७।१०।१४ को थुनछेक आदेश।
१०. प्रतिवादीले लागू औषध स्पास्मो विक्री वितरण गर्छन् भन्ने विशेष सुराकी पाई निजको न्यु आरोग्य मेडिकल हलमा गई खानतलासी गर्दा स्पास्मो लेखेको क्याप्सुल ८३ वटा फेला पारी उक्त लागू औषध सहितको बरामदी मुचुल्का तयार गरी कारवाहीको लागि प्रतिवेदन साथ पेश गरेको हुँ भन्ने व्यहोराको प्रतिवेदक प्र.स.नि. कृष्णप्रसाद गौतमको बकपत्र।
११. बरामदी मुचुल्काको दस्तखत मेरो हो भन्ने व्यहोराको घटनास्थल मुचुल्काका घनश्याम गुप्ताको बकपत्र।
१२. उक्त मुचुल्कामा भएको सहीछाप जबरजस्ती गराएको हो, लागू औषध हामीले देखेनौं भन्ने व्यहोराको घटनास्थल मुचुल्काका कूम्भनारायण यादवको बकपत्र।
१३. प्रतिवादी कमलेशप्रसाद वर्मा (कोहार)ले लागू औषध विक्री वितरण गरेको होईन, स्पास्मो त्यहाँ बरामद भएको होईन भन्ने व्यहोराको प्रतिवादीका साक्षी भोलाप्रसाद गुप्ताको बकपत्र।
१४. प्रतिवादीले विगतदेखि लागू औषध विक्री वितरण गर्ने गरेको देखिन आई निज उपरको अभियोग दावी समर्थित भैरहेको देखिई प्रतिवादीले दावी बमोजिमको कसुर गरेको पुष्टि भएकोले निज प्रतिवादी कमलेशप्रसाद वर्मा (कोहार)लाई लागू औषध (नियन्त्रण) ऐन, २०३३ को दफा ४ को देहाय (घ)(ड)(च) र दफा १४ (१) (झ) बमोजिम ६ वर्ष कैद र रु.२,००,०००।- (दूई लाख) जरिवाना हुने ठहर्छ भन्ने रुपन्देही जिल्ला अदालतको मिति २०६८।१०।१२ को फैसला ।
१५. प्रस्तुत लागू औषध मुद्दामा मलाई हराइ लागू औषध (नियन्त्रण) ऐन, २०३३ को दफा ४ को देहाय (घ) (ड) (च) र दफा १४ (१)को देहाय (झ) को कसुर ठहर्न्याई ६ वर्ष कैद र रु. २,००,०००।- (दूई लाख) जरिवाना हुने र मैले मुद्दा पूर्पक्ष निमित्त राखेको

नगद र धरौटी रु. ८०,०००।- समेत जफत गरी राजस्वमा आम्दानी वाधने गरी भएको फैसला न्याय कानुन संगत नहुँदा फैसला उल्टी गरी अभियोग दावीबाट सफाई पाउं भन्ने समेत व्यहोराको पुनरावेदन पत्र ।

१६. यसमा तजविजी सजाय निर्धारण कसुरको मात्रा अनुसार गरेको नेदेखिएको परिप्रेक्षमा शुरू रुपन्देही जिल्ला अदालतको मिति २०६८।१०।१२ को फैसला फरक पर्न सक्ने देखिएकोले छलफलको लागि मुलुकी ऐन, अ.व. २०२ नं. तथा पुनरावेदन अदालत नियमावली २०४८ को नियम ४७ बमोजिम प्रत्यर्थी पुनरावेदन सरकारी वकील कार्यालय बुटवललाई झिकाई नियमानुसार पेश गर्नु भन्ने पुनरावेदन अदालत बुटवलको मिति २०६९।६।२३ को आदेश ।

१७. प्रतिवादीबाट बरामद भएको लागू औषध स्पास्मो प्रतिबन्धित औषधी हुंदा र अनुमति वेगर यस्तो मनोद्वीपक औषधीको विक्री वितरणमा समेत नेपाल सरकारबाट रोक लगाईएको र यस्तो मनोद्वीपक औषधीलाई लागू औषधको परिभाषामा समावेश गराइएको अवस्थामा यी प्रतिवादीले औषधीको व्यापारको आडमा लागू औषधको खरीद विक्री गर्ने गरेको भन्ने कुराको पुष्टि निजको व्यापार गर्ने स्थानबाट उक्त लागू औषध बरामद भएबाट भईरहेको र प्रतिवादी सि.एम.ए पढेको, व्यवसाय गरी बसेको निजको उमेर, बरामदी लागू औषधको मात्रा समेतलाई विचार गरी शुरू रुपन्देही जिल्ला अदालतको मिति २०६८।१०।१२ को फैसला केही उल्टी भई प्रतिवादी कमलेशप्रसाद वर्मा(कोहार)लाई लागू औषध (नियन्त्रण) ऐन २०३३ को दफा १४(१) को देहाय (झ) बमोजिम ३ वर्ष कैद र रु.२,००,०००।- (दूई लाख) जरिवाना ठहर्‍याई पुनरावेदन अदालत बुटवलबाट मिति २०६९/०८/०६ मा भएको फैसला ।

१८. पुनरावेदन अदालत बुटवलको फैसला चित्त बुझेन। प्रस्तुत मुद्दा लागू औषध (नियन्त्रण) ऐन २०३३ को परिभाषा भित्र पर्दैन। लागू औषध (नियन्त्रण) ऐन, २०३३ को दफा २३ क मा "यो ऐनमा अन्यत्र जुनसुकै कुरा लेखिएको भएतापनि दफा ३ को खण्ड क को उपखण्ड ७ बमोजिम तोकिएको प्राकृतिक वा कृत्रिम लागू औषध तथा मनोद्वीपक पदार्थ र तीनका लवणहरुका सम्बन्धमा औषधी सम्बन्धी ग्रन्थ (फर्माकोपिया) हरूमा तोकिएको नाम र परिमाणका टेबलेट, केप्सुल जस्ता फार्मास्यूटिकल बनावटका औषधीको उत्पादन विक्री वितरण, निकासी पैठारी, संचय र सेवन औषधी ऐन, २०३५ बमोजिम हुनेछ" भन्ने प्रष्ट रुपमा व्यवस्था गरेको पाईन्छ। मबाट बरामद भएको SPASMO PROXYVON अर्थात प्रोप्रोक्सीफिन औषधीलाई कहीपनि प्रतिबन्धित भनिएको

छैन। सोको विक्री वितरण संचय गर्न औषधी दर्ता नियमावली २०३८, औषधी स्तर नियमावली, २०४३ र औषधी ऐन, २०३५ को कानूनी व्यवस्था हुँदा हुँदै गलत कानूनको आधारमा अभियोग लगाई सजाय समेत हुने ठहर्‍याई गरिएको फैसला कानूनन त्रुटीपूर्ण देखिँदा उल्टी गरी अभियोग दावीबाट सफाई पाउँ भन्ने पुनरावेदक प्रतिवादी कमलेशप्रसाद वर्मा (कोहार)ले यस अदालतमा दिएको पुनरावेदनपत्र।

१९. नियम बमोजिम दैनिक पेशी सूचीमा चढी पेस हुन आएको प्रस्तुत मुद्दामा पुनरावेदनपत्र सहितको शुरू तथा रेकर्ड मिसिल अध्ययन गरियो। वादी नेपाल सरकारको तर्फबाट उपस्थित हुनु भएका विद्वान् सह-न्यायाधिवक्ता श्री टेक बहादुर घिमिरेले प्रतिवादीबाट बरामद भएको SPASMO PROXYVON प्रतिबन्धित औषधी हो र यस्तो मनोद्विपक औषधीको विक्री वितरणमा नेपाल सरकारले समेत निषेध गरेको अवस्था छ। प्रतिवादीले SPASMO PROXYVON लागूऔषध होईन भनी अदालतमा समेत खुलाउन नसकेकोले पुनरावेदन अदालत बुटवलको फैसला सदर हुनुपर्छ भनी बहस प्रस्तुत गर्नुभयो।

२०. पुनरावेदक प्रतिवादी कमलेश प्रसाद वर्मा(कोहार)का तर्फबाट उपस्थित विद्वान् अधिवक्ताद्वय श्री डिल्लीराज भण्डारी र श्री देवी प्रसाद रिजालले प्रतिवादीले विक्री वितरण गर्ने SPASMO PROXYVON लागू औषध (नियन्त्रण) ऐन, २०३३ को परिभाषा भित्र पर्दैन। लागू औषध (नियन्त्रण) ऐन, २०३३ को दफा २३ क मा "यो ऐनमा अन्यत्र जुनसुकै कुरा लेखिएको भएतापनि दफा ३ को खण्ड क को उपखण्ड ७ बमोजिम तोकिएको प्राकृतिक वा कृत्रिम लागू औषध तथा मनोद्विपक पदार्थ र तीनका लवणहरूका सम्बन्धमा औषधी सम्बन्धी ग्रन्थ (फर्माकोपिया) हरूमा तोकिएको नाम र परिमाणका टेबलेट, केप्सुल जस्ता फार्मास्यूटिकल बनावटका औषधीको उत्पादन विक्री वितरण, निकासी पैठारी, संचय र सेवन औषधी ऐन, २०३५ बमोजिम हुनेछ" भन्ने व्यवस्था भएकोमा प्रतिवादी कमलेशप्रसाद वर्मा(कोहार)लाई लागू औषध (नियन्त्रण) ऐन, २०३३ को दफा १४(१) को देहाय (झ) बमोजिम ३ वर्ष कैद र रु.२,००,०००।- (दूई लाख) जरिवाना ठहर्‍याएको पुनरावेदन अदालत बुटवलको फैसला मिलेन भनी गर्नु भएको बहस जिकिर सुनियो।

२१. विद्वान् कानून व्यवसायीहरूको बहस सुनी सम्पूर्ण मिसिल अध्ययन गरी हेर्दा प्रस्तुत मुद्दामा निम्न प्रश्नको निरोपण हुनुपर्ने देखिन आयो :-

क. प्रतिवादी कमलेशप्रसाद वर्मा(कोहार)ले विक्री वितरण गर्ने SPASMO PROXYVON लागू पदार्थ हो वा होईन?

- ख. SPASMO PROXYVON को विक्री वितरणमा लागू औषध (नियन्त्रण) ऐन, २०३३ आकर्षित हुने हो वा औषधी ऐन, २०३५ आकर्षित हुने हो?
- ग. पुनरावेदन अदालत बुटवलको फैसला मिलेको छ वा छैन ?
- घ. प्रतिवादी कमलेशप्रसाद वर्मा (कोहार)को पुनरावेदन जिकिर पुन सक्छ वा सक्दैन?

२२. निर्णयतर्फ विचार गर्दा, पुनरावेदन अदालत बुटवलले फैसला गर्दा प्रतिवादीबाट बरामद भएको लागू औषध स्पास्मो प्रतिबन्धित औषधी रहेको र अनुमति वेगर विक्री वितरण गर्न रोक लगाईएको र यस्तो मनोद्वीपक औषधीलाई लागू औषधीको परिभाषामा राखिएको र यस्तो औषधीको विक्री वितरणको कार्यमा लागू औषध (नियन्त्रण) ऐन, २०३३ को १४(१) को देहाय (झ) अन्तर्गत ३ वर्ष कैद र रु.२,००,०००।- (दुई लाख) जरिवाना ठहर गरेको देखिन्छ।
२३. मुद्दाको तथ्यतर्फ हेर्दा, प्रतिवादी कमलेशप्रसाद वर्मा(कोहार)को न्यु अरोग्य मेडिकल हल नामक मेडिकल पसलबाट RX SPASMO PROXYVON लेखिएको कागजको बट्टाभित्र SPASMO PROXYVON लेखिएको ८३ क्याप्सुल बरामद भएको बरामदी मुचुल्काबाट देखिन्छ। राष्ट्रिय विधि विज्ञान प्रयोगशाला नार्कोटिक्स इकाईको मिति २०६७।९।२८ को परीक्षण प्रतिवेदनमा *Narcotic drug Dextropropoxyphene was detected in Sample T1* भनी उल्लेख गरिएको पाईन्छ।
२४. यी प्रतिवादीले "बरामदी मुचुल्कामा भएको सहीछाप मैले नै गरेको हो। उल्लेख भएको क्याप्सुल रु.४.८० का दरले विक्री गर्दछु।" भनी प्रहरी समक्ष बयान गरेको देखिन्छ भने अदालतसमक्षको बयानमा "मेरो पसलबाट लागू औषध स्पास्मो बरामद भएको होइन" भनी उल्लेख गरेको देखिन्छ। त्यसैगरी बरामदी मुचुल्काका मानिस कूम्भनारायण यादवले बरामदी मुचुल्कामा सहीछाप जबरजस्ती गराएको हो, लागू औषध हामीले देखेनौं भनी बकपत्र गरेको अवस्था छ र अर्का बरामदी मुचुल्काका मानिस घनश्याम गुप्ताको बकपत्रमा बरामदी मुचुल्काको सहीछाप मेरो हो भन्ने सम्मको मात्र बकपत्र गरेको देखिन्छ। प्रमाण ऐन, २०३१ को दफा १८ मा "कुनै काम, घटना वा अवस्थाका सम्बन्धमा भएको तहकिकात वा जाँचबुझको सिलसिलामा प्रचलित नेपाल कानूनबमोजिम तयार भएको कुनै लिखतमा उल्लेख भएको कुनै कुरा सो कुरा व्यक्त गर्ने व्यक्ति साक्षीको रूपमा अदालतमा उपस्थित भै बयान गरेमा प्रमाणमा लिन हुन्छ।" भनी व्यवस्था गरिएको छ। प्रस्तुत मुद्दामा प्रतिवादीको अदालत समक्ष इन्कारी बयानलाई

समर्थन गर्ने गरी "लागू औषध" हामीले देखेनौं भनी अदालतमा साक्षीको रूपमा उपस्थित भएका बरामदी मुचुल्काका व्यक्ति स्वयंले बकपत्र गरेको मिसिल संलग्न कागजातबाट देखिएको हुँदा प्रतिवादीको न्यु आरोग्य मेडिकल हलबाट लागू औषध के कति मात्रामा, बरामद भएको हो वा होईन भन्ने शङ्कारहित तवरले पुष्टि भएको देखिन आएन। यसै सन्दर्भमा प्रतिवादी मानबहादुर खड्का वादी नेपाल सरकार भएको लागू औषध नाइट्राभेट ट्याबलेट मुद्दामा (ने.का.प.२०७१ अंक ७ नि.नं.९२१७) "फौजदारी अभियोगमा वादी पक्षले प्रतिवादीमाथि लगाएको कसुरलाई शङ्कारहित तवरले प्रमाणित गर्ने भार वादी पक्षमा हुन्छ। अपराध पुष्टि गर्ने क्रममा शङ्काको गुञ्जायस रहनुहुँदैन। शङ्काको स्थिति उत्पन्न भएको अवस्थामा त्यसको फाइदा अभियुक्तमा जाने।" भनी सिद्धान्त समेत प्रतिपादन भएको छ। यस अवस्थामा पुनरावेदक प्रतिवादी कमलेश प्रसाद वर्मा (कोहार) ले SPASMO PROXYVON विक्री वितरणको लागि राखेकोमा विवाद देखिएन तर उक्त औषधी लागू औषध हो होईन र हो भनेपनि के कति तौल रहेको निश्चित गरिएको देखिएन।

२५. अब, विक्री गर्न राखिएको SPASMO PROXYVON लागू पदार्थ हो वा औषधी हो र SPASMO PROXYVON को विक्री वितरणमा लागू औषध (नियन्त्रण) ऐन, २०३३ आकर्षित हुने हो वा औषधी ऐन, २०३५ आकर्षित हुने हो भन्ने प्रश्नको सम्बन्धमा हेर्दा, कानूनमा रहेका व्यवस्थाहरूद्वारा नै विवेचना गर्नु उचित देखिन्छ। राष्ट्रिय विधि विज्ञान प्रयोगशाला नाकोटिक्स इकाईको मिति २०६७।९।२८ को परीक्षण प्रतिवेदनमा Narcotic drug Dextropropoxyphene was detected in Sample T1 भनी उल्लेख गरिएको पाईन्छ। औषधी स्तर नियमावली, २०४३ को नियम १० अनुसारको अनुसूची ४ को समूह (क) उपसमूह (२) को क्रमसङ्ख्या ३४ मा SPASMO PROXYVON मा पाईएको Dextropropoxyphene लाई औषधीको वर्गीकरणभित्र समाविष्ट गरिएको छ। ऐ. नियमावलीको को नियम १० को उपनियम (२) (अ) मा "समूह (क) मा लागू र विषालु औषधीहरू रहनेछन्...यी समूहका औषधीहरू चिकित्सकको प्रेस्क्रिप्शन अनुसार मात्र विक्री वितरण गर्नु पर्नेछ वा यी औषधीहरू फर्मासिट वा व्यवसायीमध्ये कुनै एकको उपस्थितिमा मात्र विक्री वितरण गर्नु पर्नेछ" भनी शर्त सहित विक्री वितरणको सम्म व्यवस्था गरिएको छ। यस कानूनी व्यवस्थालाई हेर्दा प्रेस्क्रिप्शन अनुसार मात्र विक्री वितरण गर्नु पर्ने भनी उल्लेख भएबाट कानूनले सो औषधीको विक्री वितरणमा रोक नलगाएको तर प्रेस्क्रिप्शनको आधारमा मात्र विक्री वितरण गर्नुपर्ने प्रष्ट गरेको छ। प्रतिवादीलाई विना

प्रेस्क्रिप्शन औषधी विक्री गर्ने बेलामा भेटिएको नभई अनुगमनको क्रममा औषधी सम्म भेटिएको अवस्था हो।

२६. अब, लागू औषध (नियन्त्रण) ऐन, २०३३ को दफा २३ क मा "यो ऐनमा अन्यत्र जुनसुकै कुरा लेखिएको भएतापनि दफा ३ को खण्ड (क) को उपखण्ड (७) बमोजिम तोकिएको प्राकृतिक वा कृत्रिम लागू औषध तथा मनोद्वीपक पदार्थ र तीनका लवणहरूका सम्बन्धमा औषधी सम्बन्धी ग्रन्थ (फर्माकोपिया)हरूमा तोकिएको नाम र परिमाणका टेबलेट, क्याप्सुल, इन्जेक्शन जस्ता फर्मास्यूटिकल बोटका औषधीको उत्पादन, विक्री वितरण, निकासी पैठारी, संचय र सेवन औषधी ऐन, २०३५ बमोजिम हुनेछ। तर त्यस्तो लागू औषध र मनोद्वीपक पदार्थहरूका कच्चा पदार्थ (कोरा रसायन) हरूको उत्पादन, विक्री वितरण, निकासी-पैठारी, संचय र सेवनको सम्बन्धमा यसै ऐन बमोजिम हुनेछ।" भनी उल्लेख गरिएको छ। प्रस्तुत मुद्दामा बरामदी मुचुल्कामा SPASMO PROXYVON लेखिएको ८३ क्याप्सुल बरामद भएको भन्ने उल्लेख भएको देखिन्छ। तसर्थ क्याप्सुल विक्री वितरणको हकमा औषधी ऐन, २०३५ आकर्षित हुने देखिन आयो।

२७. त्यसैगरी नेपाल सरकार स्वास्थ्य तथा जनसङ्ख्या मन्त्रालय औषधी विभागले मिति २०७१।६।५ मा "औषधी ऐन, २०३५ को दफा ३३ को उपदफा २ बमोजिम लागू तथा विषालु औषधी विक्रीवितरण गर्ने व्यक्तिले आफूले विक्रीवितरण गरेको लागू र विषालु औषधीको अभिलेख तोकिएको ढाँचामा राख्नुपर्नेछ ... निरीक्षणको क्रममा अब पनि त्यस्ता औषधीहरूको अभिलेख दुरुस्त राखेको नपाइएमा औषधी ऐन बमोजिम कारवाही हुने व्यहोरा पनि यसै सूचनाद्वारा जानकारी गराइन्छ।" भनी प्रकाशित सूचनाबाट पनि प्रस्तुत मुद्दामा विना प्रेस्क्रिप्शन र तोकिएको ढाँचामा अभिलेख नराखेमा औषधी ऐन, २०३५ आकर्षित हुने देखिन्छ।

२८. अब, श्री ५ को सरकार गृह मन्त्रालयद्वारा मिति २०५१।२।२ मा भाग ३ को राजपत्रमा प्रकाशित गरेको सूचनामा "श्री ५ को सरकारले खण्ड ४४ संख्या ५ मिति २०५१।२।२ को नेपाल राजपत्र भाग ३ मा प्रकाशित यस मन्त्रालयको सूचनामा "प्रयुक्त लागू औषधी र मनोद्वीपक औषधीहरू भन्ने शब्दहरूको सट्टा क्रमशः लागू औषध र मनोद्वीपक पदार्थहरू भन्ने शब्दहरू राखी हेरफेर गरेको" भनी लागू औषधको सूचीमा Dextropropoxyphene and its salts लाई राखेको र हालसम्म उक्त सूचना यथावत रहेको भन्ने वादीको जिकिर सम्बन्धमा विचार गर्दा, औषधी ऐन २०३५ को दफा २३

(क) र नियमावलीको नियम १० अनुसारको अनुसूची ४ को समूह (क) उपसमूह (२) बाट समेत SPASMO PROXYVON लाई औषधीको वर्गिकरणमा समावेश गरेको अवस्थामा कानूनत विक्री वितरण गर्न पाउने औषधीलाई सूचनाको आधारमा फार्मेसीमा बेच्न राखिएको औषधीलाई लागू औषध मानी सजाय गर्नु कानून विपरित हुने देखिन्छ। SPASMO PROXYVON लागू औषध हो वा होईन र कुन प्रकृतिको लागू पदार्थ हो र कुन मात्राको लागू पदार्थ समातिएको पुष्टि गर्न तथा उक्त लागू पदार्थ प्रतिवादीको possession मा रहेको र विक्री वितरण गरेको स्थापित गर्ने जिम्मेवारी अभियोगदाबीकर्ता कै हुन्छ। यसर्थ, पुनरावेदन अदालत बुटवलको फैसला सदर हुनुपर्छ भन्ने विद्वान् सह-न्यायाधिवक्ताको बहससँग सहमत हुन सकिएन।

२९. कतिपय बिरामीको उपचारको लागि औषधीमा Alcohol वा केही मात्रामा गाँजा जस्ता पदार्थ समेत आवश्यक मात्रामा समावेश गरी औषधीको रूपमा प्रयोगमा ल्याइएको परिप्रेक्ष्यमा SPASMO PROXYVON लाई बेच्ने सूचीमा औषधीको रूपमा २०५१।२।२ को राजपत्रमा समावेश गरिएको तथा डाक्टरको प्रेस्क्रिप्शन बमोजिम बेच्न सकिने भनि उल्लेख समेत गरिएको देखिन्छ। मात्राको हिसाबमा पनि ८३ क्याप्सुल जसमा अन्य अवयवहरू मिश्रित हुँदा अत्यन्त कम मात्रा नै हुने देखिन्छ। यस्तो अवस्थामा लागू पदार्थको लक्षणहरू देखिने औषधी बेचेको आधारमा औषधी पसल खोली औषधी विक्री गर्ने व्यक्तिलाई लागू पदार्थ विक्री वितरणमा कारवाही गर्न मिल्ने देखिँदैन।

३०. अतः उपरोक्त आधार प्रमाणबाट पुनरावेदक प्रतिवादी कमलेशप्रसाद वर्मा(कोहार)लाई लागू औषध (नियन्त्रण) ऐन, २०३३ को दफा १४(१) को देहाय (झ) बमोजिम ३ वर्ष कैद र रु.२,००,०००।- (दूई लाख) जरिवाना हुने ठहर्‍याएको पुनरावेदन अदालत बुटवलको मिति २०६९।०८।०६ को फैसला मिलेको देखिन आएन। प्रतिवादीले अभियोग दाबीबाट सफाई पाउने ठहर्छ।

तपसिल

प्रतिवादी कमलेशप्रसाद वर्मा (कोहार)ले पुनरावेदन अदालत बुटवलमा पुनरावेदन गर्दा श्याममति कोहाइनको नाम दर्ताको रूपन्देही जिल्ला मधुवनी गा.वि.स. वडा नं. ६ (क), कि.नं. ६२९ को क्षेत्रफल ०-२-१२ को जग्गा जेथा जमानत राखेकोमा निजले अभियोग दाबीबाट सफाई पाउने भनी फैसला भएकाले निजले जेथा जमानत दिएको उक्त जग्गा फुकुवा गरिदिनु भनी सम्बन्धीत कार्यालयमा लेखी पठाई दिनु.....१

प्रस्तुत मुद्दाका प्रतिवादी कमलेशप्रसाद वर्मा (कोहार)को हकमा पुनरावेदन अदालत, बुटवलको फैसलाले लागेको ३ (तिन) वर्ष कैद र रु.२,००,०००।- (दुई लाख) जरिवानाको लगत कट्टा गर्नु भनी सुरू रुपन्देही जिल्ला अदालतमा लेखी पठाउनु.....२
प्रस्तुत मुद्दाको दायरीको लगत कट्टा गरी मिसिल नियमानुसार गरी बुझाइदिनु.....३

न्यायाधीश

उक्त रायमा म सहमत छु।

न्यायाधीश

इजलास अधिकृत: मतिना शाक्य, श्रेया संजेल

कम्प्युटर अपरेटर: चन्द्रा तिमल्सेना

इति सम्बत् २०७६ फाल्गुन महिना २३ गते रोज ६ शुभम्..... ।